

Nárys možných alternativ institucionální struktury českého školství

Učitel matematiky, Vol. (1992), No. 2, 2–4

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/152064>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1992

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

"Nešlěstí je v tom, že v naší společnosti je dosud člověk jen úzce orientovaným vykonavatelem své výrobní nebo jiné profesionální funkce. Teprve až úsilí o demokratizaci přinese reálné výsledky, až člověk bude ve společnosti skutečně něco znamenat, až se bude podílet na přijímání zodpovědných rozhodnutí, pak se teprve zvedne i naše vzdělanost. Lidé potřebují vzdělání ne proto, že to je něco báječného, ale proto, že úroveň vzdělanosti v podstatě určuje kompetenci přijímaných rozhodnutí. Tomu zdánlivě odporuje ta skutečnost, že totiž mnoho lidí ve významných funkcích je velmi vzdáleno představě o vzdělaném člověku. Demokratizace musí vést k tomu, aby kterýkoliv člověk na kterémkoliv místě přestal být pouhým šroubkem, ale stal se významnou a v mnohém určující osobou."

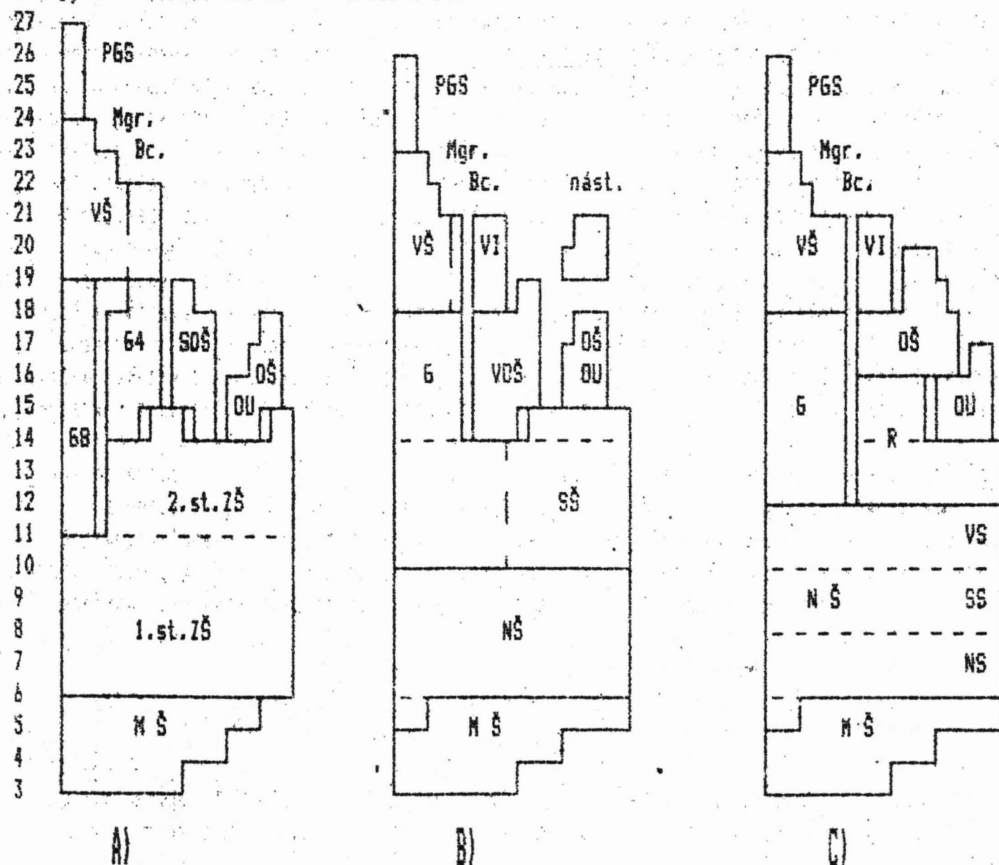
Kdybychom v dějinách civilizace hledali mezi osobnostmi, které byly politickými představiteli národů a států, osobnosti se značnou mírou vzdělání ve shora uvedeném smyslu, byl by získaný seznam pravděpodobně velmi chudý. Mezi vzdělance toho druhu patří (počínaje 14. stoletím) bezesporu Karel IV. (1316-1378), Kazimír III. Veliký (1333-1370, důležitý činitel v evropské politice), Petr I. Veliký (1672-1725, 1703 založil Petrohrad), Josef II. (1741-1790), Alexandr I. (1777-1825), George Washington (1732-1799), Thomas Jefferson (1743-1826, třetí prezident USA, demokratické reformy), britská královna Viktorie (1837-1901), Friedrich II., Lincoln (zavražděn 1865), W. Wilson, A. Briand (vyšlanka "Panevropy", zahraniční ministr Francie), Ghándi, Radhakríšmanan a samozřejmě T. G. Masaryk.

Je však řada osobností bez politických ambicí mezi našimi učiteli nadšených pro své učitelské povolání. Jejich jména nejsou a nebudou citována ani v naší veřejnosti. A byli to právě jejich žáci, kteří v listopadu 1989 zvedli bez bázně praporek lidské důstojnosti v ulicích našich měst. Snahy některých jednotlivců nebo skupin šašhem odsuzovat činnost učitelů jako celku v období totality (tedy té profesní skupiny, která byla jednou z nejvíce zasazených společenských tříd manipulačním tlakem) jsou nemístné a politicky neúnosné.

NÁRYŠ MOŽNÝCH ALTERNATIV INSTITUCIONÁLNÍ STRUKTURY ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ

(Zpracovala komise pod vedením prof. dr. J. Kotáska)

Navržené struktury berou v úvahu jednak současný stav s tím, že každá organizační změna dosavadního schématu spotřebuje značné množství sil a tedy musí být maximálně zdůvodněná, jednak perspektivní uspořádání škol umožňující jejich rozvoj, a to kvantitativní i kvalitativní.

Výklad k jednotlivým stupňům:

Počátek školní docházky:

Všechny alternativy počítají se vzděláváním rozhodujícího počtu dětí od 5 let věku, ale různými cestami.

Alternativa A potvrzuje dosavadní uspořádání s tím, že se budou zvyšovat počty pětiletých dětí ve státních a soukromých mateřských školách.

Alternativy B a C připouštějí souběžně s mateřskými školami i zvláštní přípravné třídy u národních škol. Jsou tím pružnější v tom, že organizaci ponechávají na místních školních úřadech, které se mohou rozhodovat podle konkrétních podmínek. Předpokladem úspěchu těchto alternativ je takové pojetí práce, které by přežilo způsob práce v dosavadní mateřské škole.

Národní škola:

Všechny alternativy rozpočítají specifické zvláštnosti tohoto věku dětí.

V alternativě B se požadavek změnit příkrý přechod ze 4. do 5. ročníku projektuje jako prodloužení národní školy s tím, že by 5. ročník příslušníkům k prvnímu stupni přijal v podstatné míře i jeho pojetí obsahu a organizaci vyučování. Tato cesta by znamenala přesuny ve stávajícím zařazení části učitelů.

Alternativa B předpokládá organizační samostatnost tohoto stupně. Je zdůvodněna tím, že ředitelé škol by měli být spjatí kvalifikačně a pedagogicky programem s tímto stupněm více než dosud. Samostatnost vyhovuje i vesnickým školám včetně malotřídních. Předpokladem úspěšnosti je, že první ročník střední školy bude více než dosud pojat jako přechodný mezi národní a střední školou. Tato alternativa neznamená žádné zásahy do složení učitelských sborů.

Alternativa C plánuje samostatnou národní školu až do 12 let věku s posledními dvěma ročníky pojetými jako orientační a podporovací. Znamená dosti značné přesuny učitelských sil.

Školy pro děti do 14 až 15 let věku:

Všechny navržené alternativy předpokládají společné vzdělání dětí od 10 do 11 let věku a různou míru společného vzdělání do 15 let.

Alternativa A vyděluje talentovanou část mládeže do osmiletého gymnázia. Tím reprodukuje předválečnou školskou soustavu v této části, kdy osmileté gymnázium bylo osou školské soustavy. Nevýhodou tohoto řešení je jednak velmi časně rozhodování už v 11 letech, jednak finanční náročnost prodloužení docházky do 19 let. To sice existuje například v Německu, ale mnoho jiných zemí končí středoškolská studia v 18 letech. Toto uspořádání by mělo být spojeno s praxí, s možností přistoupit do této školy i později, zajištěnou shodami učebních plánů a osnov.

Negymanziální mládež by se dále vzdělávala ve společné škole s mnoha rysy existujících škol typu comprehensive nebo gesamt, alternativních škol.

Alternativa B prodlužuje společné vzdělání do 12 let a diferencovaně do 14 let. Tím odpovídá obecné tendenci i potřebě orientačního cyklu. Gymnázium je projektováno nejprve od 13 let jako šestileté do 18 let a přístupné tak, že je možné do něho přistupovat i ve druhém a třetím ročníku. Toto řešení předpokládá i možnost "gymnaziální" třídy v rámci nižšího stupně střední školy.

Střední škola se pro část mládeže prodlužuje do 15 let a tím jednak prodlužuje všeobecné vzdělání ve srovnání se starší soustavou, která končila tuto školu ve 14 letech, jednak je ve srovnání s učilišti podstatně levnější.

Alternativa C končí společné vzdělání ve 12 letech a pak odděluje mládež do rozdílných škol. Znamenala by podstatné zásahy do rozmístění učitelů, jejich kvalifikační přípravy i struktury škol, kdežto u alternativy B by tyto přesuny byly posměrně malé.

Školy pro mladistvé:

Všechny projekty v různých uspořádáních uplatňují tři hlavní proudy středoškolského vzdělávání:

1. teoretický, akademický směr;
2. široké všeobecné vzdělání;
3. odborné vzdělání.

Dále vyjadřují obecnou tendenci rozšířit na tomto stupni všeobecné vzdělání jako převažující a tendenci, aby se mládež udržela ve škole i po 15 letech věku. Organizační členění se liší:

Alternativa A nabízí 14 a 15 letým dětem možnost přechodu do čtyřletého gymnázia, střední odborné školy nebo dalších odborně vzdělávacích institucí. Požaduje tedy dosavadní strukturu středních škol a klade posměrně malé nároky na přesuny pracovních sil. Je pružná v tom, že do středních škol žáci mohou vstupovat z osmých i devátých ročníků. Školská reforma by se pravděpodobně vyvíjela i přeměnami proporcí projektovaných škol podle potřeby. Umožňuje i plasticitu typů škol podle potřeb.

Alternativa B podporuje také možnost ukončení střední školy ve 14 nebo 15 letech. Na rozdíl od možnosti A považuje šestileté a čtyřleté gymnázium za jednu školu se dvěma větvemi. To by snad vyhovovalo menším městům. Kratší odborné školy přičleňuje k odborným učilištím. To se může dostat do rozporu s rozpuštěním učilišť do jiných odborných vzdělávacích institucí. Zásadě je proto třeba předpokládat velkou různorodost odborných vzdělávacích zařízení.

Alternativa C uvádí o šestiletém gymnáziu jako o jedné škole. Ostatní mládež by končila všeobecné vzdělání ve 14 nebo 16 letech s možností dalšího pouze odborného studia. Tím by rozhodnutí ve 12 letech o volbě školy determinovalo silně další vzdělávací program.

Vysoké školy

Obecně se předpokládá trojstupňovitost vysokoškolského studia: hodnost bakaláře po třech až čtyřech letech, magistra po čtyřech až pěti letech s odstupňovanými požadavky a doktorantské studium.

V alternativě A se předpokládá začátek vysokoškolského studia až v 19 letech u části mládeže a tím se zvyšují nároky na financování škol.

Alternativa B podobně jako C zachovává dosavadní vstup na vysokou školu v 18 letech (s tím, že není vyloučen pozdější nástup) a předpokládá i existenci samostatných vysokých škol nižšího stupně. To by umožnilo i zřizování takových škol v menších místech, soukromých i státních odborných škol pro některá povolání a tím větší přizpůsobivost vysokých škol tohoto stupně. Předpokládá se, že kromě toho budou existovat další odborné vzdělávací zařízení podle potřeby, ale bez práva udělovat vysokoškolské stupně.

Alternativa C je v podstatě shodná s B.

Závěrečné poznámky

Uvedené alternativy se týkají vnější reformy. Mají vytvořit optimální podmínky pro vnitřní reformu, která je rozhodující, a to pro pojetí obsahu vyučování jednotlivých předmětů a stupňů, pro vztah učitelů a žáků, školy a rodiny apod., a to tak, aby každé dítě na základní a střední škole a každý mladistvý měl výchovu, jež by mu byla přizpůsobena tak, aby se co nejlépe začlenil do společnosti. Veškeré mládeži by měla být umožněna docházka do školy i po ukončení povinné školní docházky s tendencí udržet mládež ve škole do 17 let věku třeba v malém rozsahu týdenních vyučovacích hodin.

Děti vyžadující zvláštní péči budou podle povahy svých potřeb buď v oddělených zařízeních, třídách, nebo společně s ostatními dětmi.

Tendencí školské politiky je zvýšit podíl všeobecného vzdělání ve středním školství a tomu přizpůsobit systém odborného vzdělávání.

Proporce mezi jednotlivými typy škol ve všech variantách se budou vyvíjet podle nabídky a poptávky.

V odborném vzdělávání na úrovni střední a nižší vysoké školy se počítá s velkou rozmanitostí v délce, obsahu, náročnosti a zřizovateli.

Počet maturantů je třeba do pěti let zvýšit na 65 až 75% populace. Podle náročnosti a obsahu maturity se absolventi mohou hlásit k dalšímu studiu nebo odejít do praxe.

Počet vysokoškoláků by se měl do konce století zdvojnásobit, a to za souběžného zvyšování náročnosti a kvality studia.

KONCEPCE VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

(připravila Pedagogická komise JČMF)

Východní předpoklady

Unáhlené reformy v minulosti naše školství výrazně poškodily. Řešení nahromaděných problémů však nelze dlouho odkládat. Je nutno vytvořit dostatečně flexibilní a jednotný systém, který by umožnil plynulý přechod studijní soustavy k soustavě nové, schopné dalšího vývoje v souladu s potřebou našeho státu. Je nutno vycházet z tradic, nepomíjet otázky budoucí evropské integrace - proto musí být vytvořený systém dle možnosti kompatibilní se systémy vyspělých evropských zemí. Nelze však vytvářet nereálné projekty, které neberou ohledy na naše současné možnosti. Po odstranění závažných organizačních nedostatků je třeba se zaměřit především na obsahovou přestavbu školské soustavy. jde o záležitost dlouhodobou a je nutno se dle možnosti vyvarovat dalších chyb a neopakovat chyby minulé. Některé neúspěšné experimenty v jiných státech by nám měly rovněž pomoci ve výběru reform.